

หนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

อาเซียนศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

นำไทยก้าวไกลสู่อาเซียน

ผู้เรียบเรียง
พิชาติ แก้วพวง

คำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม

อาเซียนศึกษา
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
เวลา ๒๐ ชั่วโมง

ศึกษาพัฒนาการรวมกลุ่มของอาเซียน บ้านเกิดอาเซียน หลักการพื้นฐานและจุดมุ่งหมายของอาเซียน กลไกสู่ความสำเร็จของอาเซียน ประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความหลากหลายของอาเซียนที่ส่งผลต่อความเจริญและการดำเนินชีวิตของชาวอาเซียน การท่องเที่ยวในอาเซียนกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับท้องถิ่น การสร้างสัมพันธไมตรีกับภาคีนอกอาเซียน กลไกการนำอาเซียนไปสู่ความเสมอภาคและยุติธรรม การรวมพลังนำสันติภาพสู่อาเซียน และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษา ค้นคว้า ได้ฝึกทักษะการคิดที่หลากหลาย โดยเน้นการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ ทักษะการใช้เทคโนโลยี ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเรียนรู้และการพัฒนาตน ทักษะพลเมืองในประชาคมอาเซียน เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักในอัตลักษณ์อาเซียนร่วมกัน เคารพในความแตกต่างและความหลากหลาย ภูมิใจในความเป็นไทยและความเป็นอาเซียน มีวิถีชีวิตประชาธิปไตยและสันติวัฒนธรรม และสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตอยู่ในประชาคมอาเซียนได้ ตลอดจนมีความรับผิดชอบทางสังคมในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองอาเซียน

ผลการเรียนรู้

๑. อธิบายพัฒนาการ บ้านเกิด หลักการพื้นฐาน และจุดมุ่งหมายของอาเซียน
๒. วิเคราะห์ประเด็นที่น่าสนใจทางประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
๓. วิเคราะห์กลไกการดำเนินงานของอาเซียนกับความสำเร็จในการจัดตั้งประชาคมอาเซียน
๔. วิเคราะห์ความหลากหลายของอาเซียนที่ส่งผลต่อความเจริญและการดำเนินชีวิตของชาวอาเซียน
๕. วิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมของอาเซียน
๖. วิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ของอาเซียนกับการสร้างสัมพันธไมตรีกับภาคีภายนอก
๗. วิเคราะห์กลไกการนำอาเซียนไปสู่ความเสมอภาคและยุติธรรม
๘. วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการสร้างสันติภาพในอาเซียน
๙. อธิบายเป้าหมายของประชาคมอาเซียนและวิเคราะห์ผลงานแห่งความสำเร็จของอาเซียนที่เป็นประโยชน์แก่ชาวอาเซียนและสังคมโลก
๑๐. วิเคราะห์แนวทางการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

รวมทั้งหมด ๑๐ ผลการเรียนรู้

หนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม

อาเซียนศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

พิชาติ แก้วพวง

ผู้ตรวจ

ดร.วิษณุ วงศ์สินศิริกุล

ผศ. ดร.ธีระ นุชเปี่ยม

อ.คึกฤทธิ์ บุชบา

บรรณาธิการ

ศ. ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช

หนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม

อาเซียนศึกษา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พิชาติ แก้วพวง.

หนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม อาเซียนศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6.--

กรุงเทพฯ : แม็คเ็ดดูเคชั่น, 2556.

180 หน้า

1. สมาคมอาเซียน--การศึกษาและการสอน 2. กลุ่มประเทศอาเซียน--
การศึกษาและการสอน. I. ชื่อเรื่อง.

341.2473

ISBN 978-616-274-242-2

สงวนลิขสิทธิ์ : มีนาคม ๒๕๕๖

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย ห้ามลอกเลียน ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งส่วนใด
ของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร

จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายโดย

MA IMAC EDUCATION

ในนาม บริษัท แม็คเ็ดดูเคชั่น จำกัด

เลขที่ ๙/๙๙ อาคารแม็ค ซอยลาดพร้าว ๓๘ ถนนลาดพร้าว

แขวงจันทระเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

☎ ๐-๒๙๓๘-๒๐๒๒-๗ โทรสาร ๐-๒๙๓๘-๒๐๒๘

www.MACeducation.com

พิมพ์ที่ : บริษัท สุภัชฉินญ์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด

คำชี้แจง

การเตรียมความพร้อมเยาวชนไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปีพุทธศักราช 2558 เป็นประเด็นหลักที่สำคัญประการหนึ่งในแวดวงการศึกษาไทยปัจจุบันที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการต้องดำเนินการอย่างจริงจังและหวังให้เกิดผลสำเร็จในตัวเยาวชนไทย 3 ประการ คือ การมีความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน การมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองอาเซียน และประการสุดท้าย การมีเจตคติที่ดี และคุณลักษณะที่เหมาะสม มีความรู้สึกที่ดีต่อเพื่อนพี่น้องอีก 9 ประเทศในอาเซียน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการทำให้เรื่องนี้สำเร็จ คือ ครู เยาวชนไทยทุกคน และผู้ปกครอง

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าวมาข้างต้น บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด จึงเห็นควรได้จัดทำหนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม อาเซียนศึกษา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศต่างๆ ที่กำลังจะก้าวสู่ประชาคมอาเซียนพร้อมๆ กับประเทศไทย สอดแทรกกิจกรรมที่ฝึกทักษะสำหรับพลเมืองอาเซียนและปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับการร่วมเป็นสมาชิกคนหนึ่งในประชาคมอาเซียน โดยมีรายละเอียดในการจัดทำดังนี้

1. หนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม อาเซียนศึกษาชุดนี้มีทั้งหมด 10 เล่ม ได้แก่
 - 1.1 หนังสือเรียนสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 3 เล่ม
 - 1.2 หนังสือเรียนสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 3 เล่ม
 - 1.3 หนังสือเรียนสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 3 เล่ม
 - 1.4 หนังสือเรียนสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 1 เล่ม

ทั้งนี้ เนื้อหาและกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละเล่มจะไม่ซ้ำซ้อนกัน เนื่องจากคณะผู้จัดทำได้จัดลำดับเนื้อหาและกิจกรรมให้แตกต่างกัน โดยยึดตามตัวชี้วัดหลักสูตรอาเซียนศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเป็นแนวทางสำหรับให้โรงเรียนได้ใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตรอาเซียนศึกษา และคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น

2. หนังสือเรียนแต่ละเล่มได้จัดทำในลักษณะหน่วยการเรียนรู้ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย **ส่วนนำ** ซึ่งได้สรุปสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ไว้ให้ผู้เรียนได้ทราบภาพรวมของหน่วยการเรียนรู้ **ส่วนเนื้อหา** นำเสนอเนื้อหา กิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ และ MAC e-knowledge

สำหรับสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นต้นไป **ส่วนสุดท้าย**ของหน่วยการเรียนรู้ จะมีคำถามท้ายหน่วยเพื่อประเมินผลเมื่อเรียนจบหน่วยการเรียนรู้

3. การนำหนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม อาเซียนศึกษาไปใช้ สำหรับครูและนักเรียนสามารถนำไปใช้ได้ 3 ลักษณะดังนี้

3.1 นำไปใช้เป็นหนังสือเรียนรายวิชาเพิ่มเติม ในกรณีที่ครูจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมอาเซียนศึกษา

3.2 นำไปใช้เป็นหนังสือเรียนประกอบอีก 1 เล่ม ในกรณีที่ครูนำเนื้อหาเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนไปแทรกไว้ในรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

3.3 นำไปใช้เป็นหนังสือเรียนประกอบอีก 1 เล่ม ในกรณีที่ครูจัดทำหน่วยการเรียนรู้อิสระ หน่วยการเรียนรู้หนึ่งในรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

4. เพื่อให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุด ครูควรศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมจากแผนการจัดการเรียนรู้ที่บริษัทได้จัดทำขึ้นคู่กับหนังสือเรียนชุดนี้

5. ผู้ปกครองและบุคคลทั่วไปที่สนใจ สามารถนำหนังสือเรียนชุดนี้ไปศึกษาด้วยตนเองเพื่อให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน และเป็นการเตรียมความพร้อมให้ตนเองได้อีกแนวทางหนึ่ง

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด ต้องขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความไว้วางใจเลือกใช้สื่อการเรียนและหนังสือเรียนของบริษัท หวังว่าท่านคงได้รับประโยชน์อย่างสูงยิ่งจากสื่อการเรียนดังกล่าว และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการเตรียมความพร้อมเยาวชนไทยครั้งนี้คงประสบความสำเร็จดังที่ทุกฝ่ายมุ่งหวังไว้ทุกประการ

บริษัท แม็คเอ็ดดูเคชั่น จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาเพิ่มเติม อาเซียนศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ได้เรียบเรียงขึ้นโดยสังเคราะห์และบูรณาการเนื้อหาจากหลักสูตรแกนกลางอาเซียน (ASEAN Curriculum Sourcebook) และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของเยาวชนไทยและสังคมไทย

สาระการเรียนรู้อาเซียนศึกษาประกอบด้วย 5 สาระ ได้แก่ **สาระที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (Knowing ASEAN)** **สาระที่ 2 การเห็นคุณค่าอัตลักษณ์และความหลากหลาย (Valuing Identity and Diversity)** **สาระที่ 3 การเชื่อมโยงโลกและท้องถิ่น (Connecting Global and Local)** **สาระที่ 4 การส่งเสริมความเสมอภาคและความยุติธรรม (Promoting Equity and Justice)** และ**สาระที่ 5 การทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน (Working Together for a Sustainable Future)** ซึ่งแต่ละสาระประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ที่มีความลุ่มลึกและสัมพันธ์ต่อเนื่องกับหน่วยการเรียนรู้ที่เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการการรวมกลุ่มของอาเซียน กลไกสู่ความสำเร็จของอาเซียน ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การท่องเที่ยวในอาเซียน กับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของอาเซียนกับการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับภาคภายนอก การนำอาเซียนไปสู่ความเสมอภาคและยุติธรรม การรวมพลังนำสันติภาพสู่อาเซียน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

นอกจากนี้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ยังได้สรุปผังมโนทัศน์ของเนื้อหา ระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ นำเสนอกิจกรรมตรวจสอบความเข้าใจ และคำถามท้ายหน่วย เพื่อเป็นการทบทวน ฝึกทักษะ และเสริมความเข้าใจในบทเรียน รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบตนเองว่าได้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่

ท้ายนี้ต้องขอขอบคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านได้เลือกใช้หนังสือเรียนเล่มนี้เป็นสื่อการเรียนรู้ประจำตัวท่าน ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครู นักเรียน และผู้สนใจ โดยส่งผลต่อการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

พิชาติ แก้วพวง

สารบัญ

สาระที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (Knowing ASEAN) 1

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ภูมิใจในความเป็นอาเซียน2

- 1. พัฒนาการของการรวมกลุ่มของอาเซียน.....3
- 2. บ้านเกิดของอาเซียน9
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 13

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรียนรู้กลไกสู่ความสำเร็จของอาเซียน 14

- 1. โครงสร้างของอาเซียน..... 15
- 2. กลไกการดำเนินงานของอาเซียนและประธานอาเซียน 19
- 3. บทบาทของไทยกับความสำเร็จในอาเซียน25
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 2.....27

สาระที่ 2 การเห็นคุณค่าอัตลักษณ์และความหลากหลาย..... 28 (Valuing Identity and Diversity)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 บันทึกย้อนรอยอาเซียน เรียนรู้อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ 29

- 1. พัฒนาการของรัฐโบราณในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....30
- 2. ประวัติศาสตร์ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้32
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 3.....40

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรียนรู้ความหลากหลาย อัตลักษณ์สำคัญของอาเซียน41

- 1. ความหลากหลายทางภูมิศาสตร์.....42
- 2. ความหลากหลายทางการเมืองการปกครอง49
- 3. ความหลากหลายทางเศรษฐกิจ.....52
- 4. ความหลากหลายทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์55
- 5. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม57
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 4..... 61

สาระที่ 3 การเชื่อมโยงโลกท้องถิ่น (Connecting Global and Local)62

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ท่องแดนอาเซียน แลกเปลี่ยน เรียนรู้กับท้องถิ่น..... 63

- 1. การท่องเที่ยวกับการเรียนรู้64
- 2. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในอาเซียน67
- 3. ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ที่มีต่ออาเซียน.....73
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 5.....75

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 สร้างสัมพันธ์มิตรกับภาคีนอกอาเซียน 76

- 1. รูปแบบความสัมพันธ์ของอาเซียนกับภายนอก77
- 2. กลไกการดำเนินความสัมพันธ์ของอาเซียน78
- 3. ความสัมพันธ์ของอาเซียนกับภายนอก.....79
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 6.....98

สาระที่ 4 การส่งเสริมความเสมอภาคและความยุติธรรม (Promoting Equity and Justice).....99

หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เรียนรู้กลไกในอาเซียนสู่ความเสมอภาคและยุติธรรม100

- 1. กลไกด้านกฎหมาย..... 101
- 2. กลไกด้านบุคคล.....107
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 7..... 116

หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 รวมพลังนำสันติภาพสู่อาเซียน..... 117

- 1. แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพ 118
- 2. ปัญหาที่มีผลต่อสันติภาพในอาเซียน.....120
- 3. แนวทางการสร้างสันติภาพในอาเซียน.....127
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 8..... 130

สาระที่ 5 การทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน

(Working Together for a Sustainable Future) 131

หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 ร่วมสร้างประชาคมอาเซียน..... 132

1. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน 133
 2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน..... 140
 3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน..... 147
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 9..... 152

หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 เตรียมพร้อม ร่วมมือร่วมใจ กับการก้าวไปสู่ประชาคมอาเซียน..... 153

1. การเตรียมความพร้อมด้านการเมืองและความมั่นคง 154
 2. การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ 158
 3. การเตรียมความพร้อมด้านสังคมและวัฒนธรรม 164
- คำถามท้ายหน่วยการเรียนรู้ที่ 10..... 168

บรรณานุกรม 169

ดัชนี..... 171

สาระที่ 1

ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (Knowing ASEAN)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ภูมิใจในความเป็นอาเซียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรียนรู้กลไกสู่ความสำเร็จของอาเซียน

ภูมิใจในความเป็นอาเซียน

1. พัฒนาการของการรวมกลุ่มของอาเซียน

ภูมิใจในความเป็นอาเซียน

2. บ้านเกิดของอาเซียน

ผลการเรียนรู้

1. สรุปพัฒนาการของการรวมกลุ่มก่อนกำเนิดอาเซียนและพัฒนาการของอาเซียนในแต่ละยุค
2. อธิบายความเป็นมาของบ้านเกิดอาเซียน
3. อธิบายจุดหมายและความมุ่งประสงค์ที่ระบุไว้ในปฏิญญาอาเซียน
4. อธิบายหลักการที่ระบุไว้ในกฎบัตรอาเซียน

ภูมิใจในความเป็นอาเซียน

ก่อนกำเนิดสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียนนั้น ได้มีพัฒนาการ การรวมกลุ่มในดินแดนที่สำคัญ ได้แก่ องค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEATO) สมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาสา (ASA) และกลุ่มประเทศมาฟิลินโด (MAPHILINDO) โดย กลุ่มหรือองค์การเหล่านี้ต้องล่มสลายไป ต่อมาเมื่ออาเซียนได้ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2510 โดยมีบ้านเกิด อยู่ที่ประเทศไทยและพัฒนาจนกลายเป็นการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงถือว่าเป็นความภาคภูมิใจที่สำคัญประการหนึ่ง

1. พัฒนาการของการรวมกลุ่มของอาเซียน

การศึกษาถึงพัฒนาการของการรวมกลุ่มของอาเซียน สามารถพิจารณาแบ่งได้ 2 ช่วง คือ พัฒนาการก่อนกำเนิดอาเซียนและพัฒนาการของอาเซียน

1.1 พัฒนาการก่อนกำเนิดอาเซียน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดการแบ่งค่ายอำนาจทางการเมืองโลกออกเป็น 2 ค่าย คือ ค่าย เสรีนิยมประชาธิปไตยภายใต้การนำของประเทศสหรัฐอเมริกา และค่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ภายใต้ การนำของสหภาพโซเวียต การเผชิญหน้ากันในลักษณะ ที่เรียกว่า **สงครามเย็น** ช่วงเวลานี้มีประเทศเกิด ใหม่จำนวนมากและมีความตื่นตัวในการหาวิธีการที่จะเพิ่มอำนาจการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ กับประเทศมหาอำนาจภายนอก นำไปสู่ความพยายามในการรวมกลุ่มประเทศในภูมิภาคและระหว่าง ภูมิภาค ซึ่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เองก็มีความตื่นตัวในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งก่อนการกำเนิด อาเซียนมีการรวมกลุ่มเป็นองค์การหรือกลุ่มประเทศที่สำคัญ ดังนี้

1. **องค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้ (SEATO)** ผลจากภาย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ของการ สกัดกั้นการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกา นำมาซึ่งการก่อตั้งองค์กรพันธมิตรทางทหาร ขึ้น เรียกว่า **องค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีโต้ (SEATO: Southeast Asia Treaty Organization)** ขึ้นเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2497 ประเทศที่ร่วมลงนามในสนธิสัญญา

นี้มี 8 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ และไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสกัดกั้นการแพร่ขยายของคอมมิวนิสต์ในเอเชียพร้อมๆ กับการพัฒนาความมั่นคงและความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา สนธิสัญญาข้อที่สำคัญที่สุดของความร่วมมือนี้คือ ประเทศสมาชิกตกลงเห็นพ้องกันว่าหากดินแดนของประเทศใดถูกรุกรานหรือถูกโจมตีด้วยอาวุธ ประเทศสมาชิกที่เหลือจะถือว่าเป็นภัยอันตรายร่วมกันและจะเผชิญหน้าร่วมกัน ซึ่งสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2498

องค์การซีโต้สลายตัวลงไปในปี พ.ศ. 2520 เนื่องจากสถานภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีนและสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น กิจกรรมของซีโต้ซึ่งแต่เดิมเน้นหนักในเรื่องทางการทหารได้ลดระดับลงเหลือเพียงโครงการฝึกอบรมการต่อต้านการก่อการร้ายเท่านั้น และรัฐบาลของประเทศในภูมิภาคที่สหรัฐอเมริกาสันับสนุนก็ต่างพ่ายแพ้ในสงคราม ทั้งในเวียดนาม กัมพูชา และลาว จนในที่สุดซีโต้ก็ต้องสลายตัวลงอย่างเป็นทางการ

2. สมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาสา (Association of Southeast Asia: ASA)

จากความล้มเหลวขององค์การซีโต้ ทำให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดความคิดในการจัดตั้งองค์การส่วนภูมิภาคที่ปราศจากการแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจภายนอก เพื่อที่จะสร้างเสรีภาพและความมั่นคงภายในภูมิภาคให้เกิดขึ้น

ประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ได้ร่วมกันก่อตั้ง “สมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ขึ้นในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2504 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมมือกันในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนข่าวสารด้านต่างๆ ที่มีประโยชน์ระหว่างกัน และยังสร้างกลไกความร่วมมือในการหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาการเกษตร การปรับปรุงระบบการขนส่ง และความร่วมมือด้านการค้า

ภายหลังการดำเนินงานไปได้ 2 ปี สมาคมอาสาเกิดกรณีความขัดแย้งของประเทศสมาชิกในกรณีซาบาร์ ระหว่างฟิลิปปินส์และมาเลเซีย แต่ภายหลังสามารถระงับความรุนแรงได้ สมาคมอาสาจึงกลับมาดำเนินงานอีกครั้งในปี พ.ศ. 2509 มีการคิดต่อยอดพัฒนาไปสู่องค์การใหม่เป็นการรวมสมาคมอาสา กับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเข้าด้วยกัน จึงทำให้สมาคมอาสาเล็กลงไปโดยปริยาย และนำไปสู่การจัดตั้งองค์การระดับภูมิภาคใหม่ที่รู้จักกันในชื่อ **สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน** นั่นเอง

3. กลุ่มประเทศมาฟิลินโด (MAPHILINDO) เป็นการรวมตัวที่มีจุดประสงค์เพื่อขจัดความ

ขัดแย้งระหว่างประเทศที่ประกอบด้วยประชาชนเชื้อสายมาเลย์เป็นหลัก ได้แก่ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย โดยผู้นำของทั้ง 3 ประเทศได้มีการลงนามร่วมกันในปฏิญญามะนิลา (Manila Declaration) เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2506 ในการประชุมสุดยอดผู้นำของทั้ง 3 ประเทศ ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ โดยสาระสำคัญของปฏิญญานั้นสามารถสรุปใจความสำคัญได้ ดังนี้

1) การรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้องของประเทศสมาชิก

2) ส่งเสริมความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของภูมิภาค

3) ต่อด้านลัทธิอาณานิคมและจักรวรรดินิยมในทุกรูปแบบ

เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกกลุ่มนี้ที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะปัญหาระหว่างอินโดนีเซียและมาเลเซียในเรื่องทัศนคติของผู้นำ ทำให้ในที่สุดแล้วองค์การมาฟิลินโดก็ประสบความล้มเหลวในการรวมตัว

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าการรวมตัวที่เกิดขึ้นก่อนหน้าการรวมตัวเป็นอาเซียนนี้มีจุดอ่อนที่สังเกตได้ คือ กรณีขององค์การซีโต้ เป็นการรวมตัวกับประเทศนอกภูมิภาคและมีประเทศสมาชิกอาเซียนแค่ 2 ประเทศเท่านั้นที่เข้าร่วม กรณีของกลุ่มประเทศมาฟิลินโด มีปัญหาในการขยายสมาชิกที่ไม่สามารถทำได้เนื่องด้วยข้อจำกัดในเรื่องเชื้อชาติ แต่ทั้งหมดนี้เปรียบเสมือนสิ่งกีดขวางนำไปสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในเวลาต่อมา

การรวมตัวของอาเซียนมีพัฒนาการที่สำคัญโดยเริ่มจากสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาสา (Association of Southeast Asia: ASA) ซึ่งเป็นองค์กรแรกของภูมิภาคนี้ที่มีการรวมตัวกันโดยปราศจากการแทรกแซงของชาติมหาอำนาจใน พ.ศ. 2504 โดยมีประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทยรวมตัวกันเพื่อที่จะสร้างเสรีภาพและความมั่นคงภายในภูมิภาคให้เกิดขึ้น แต่ต่อมาอีก 2 ปีได้เกิดความขัดแย้งของประเทศสมาชิกในกรณีซาบาร์ ระหว่างฟิลิปปินส์และมาเลเซีย ทำให้สมาคมอาสาต้องถูกยกเลิกไป จนกระทั่งใน พ.ศ. 2510 บรรดาประเทศในภูมิภาคนี้ได้รวมตัวกันอีกครั้ง ซึ่งกลายเป็นองค์กรที่เข้มแข็งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อันมีชื่อว่า สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN)

1.2 พัฒนาการของอาเซียน

พัฒนาการของอาเซียนสามารถแบ่งออกอย่างกว้างๆ ได้ 2 ยุค คือ ยุคก่อนกฎบัตรอาเซียนและยุคหลังกฎบัตรอาเซียน ซึ่งแต่ละยุคมีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ยุคก่อนกฎบัตรอาเซียน (พ.ศ. 2510–2550) สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) ก่อตั้งขึ้นตามปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Declaration) ซึ่งลงนามที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510 จึงอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ปฏิญญากรุงเทพฯ (Bangkok Declaration)” โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม

วิทยาศาสตร์ วิชาการ การเกษตร อุตสาหกรรม คมนาคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีสมาชิกก่อตั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย พอมาถึง พ.ศ. 2527 อาเซียนได้ขยายการเปิดรับสมัครสมาชิกทำให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างทยอยเข้าร่วมกันเป็นสมาชิก ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม (พ.ศ. 2527) เวียดนาม (พ.ศ. 2538) ลาวและเมียนมาร์ (พ.ศ. 2540) กัมพูชา (พ.ศ. 2542) เป็นผลให้ปัจจุบันอาเซียนมีสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศ

ความร่วมมือของอาเซียนมีได้อยู่แค่เพียง 10 ประเทศ ที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่อาเซียนยังได้พัฒนาความร่วมมือแบบคู่เจรจากับประเทศหรือกลุ่มประเทศต่างๆ ได้แก่ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น แคนาดา สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป เกาหลีใต้ จีน รัสเซีย อินเดีย และยังมีการประชุมสุดยอดกับผู้นำจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ภายใต้กรอบความร่วมมือที่เรียกว่า อาเซียน+3 (ASEAN Plus Three: APT) รวมทั้งการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit: EAS) เป็นประจำทุกปี ซึ่งการประชุม EAS นี้เป็นที่มาของกรอบความร่วมมือที่เรียกว่า อาเซียน+6 (ASEAN Plus Six: APS) และอาเซียน+8 (ASEAN Plus Eight: APE) ตามลำดับ นอกจากนี้อาเซียนยังมีความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศและกลุ่มประเทศในภูมิภาคต่างๆ เช่น สหประชาชาติ คณะมนตรีความร่วมมือรัฐอ่าวอาหรับ (The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf: CCASG) และตลาดรวมอเมริกาใต้ตอนล่าง (MERCOSUR) เป็นต้น

ด้านผลงานและความร่วมมืออันแสดงถึงพัฒนาการที่สำคัญของอาเซียนในการส่งเสริมความร่วมมือกันทางด้านต่างๆ ในยุคก่อนกฎบัตรอาเซียน มีดังนี้

1.1 ด้านการเมืองและความมั่นคง อาเซียนได้จัดทำเอกสารร่วมกันที่เรียกว่า ปฏิญญา โดยกำหนดให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality: ZOPFAN) ใน พ.ศ. 2514 มีข้อตกลงร่วมกันตามสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia: TAC) ใน พ.ศ. 2519 มีการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF) เป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2537 และมีข้อตกลงร่วมกันตามสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty on the Southeast Asian Nuclear Weapon-Free Zone: SEANWFZ) ใน พ.ศ. 2538 นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาที่กระทบเสถียรภาพในภูมิภาค เช่น การผลักดันให้มีพัฒนาการเมืองในเมียนมาร์ สงครามในกัมพูชา ความร่วมมือด้านการต่อต้านการก่อการร้าย เป็นต้น

1.2 ด้านเศรษฐกิจ อาเซียนได้ลงนามจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) ซึ่งไทยได้ยื่นข้อเสนอการจัดตั้งเขตการค้านี้ใน พ.ศ. 2535 ต่อมาจึงร่วมกันพัฒนาอุตสาหกรรมในอาเซียนภายใต้โครงการความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน (ASEAN Indus-

trial Cooperation Scheme: AICO) ใน พ.ศ. 2539 จากนั้นได้กำหนดให้จัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area: AIA) ใน พ.ศ. 2541 และมีการส่งเสริมการลดช่องว่างด้านการพัฒนา ระหว่างประเทศสมาชิกภายใต้ความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration: IAI) ใน พ.ศ. 2543

1.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ความร่วมมือด้านนี้ถือว่าเป็นความร่วมมือเฉพาะด้าน (Functional Cooperation) ซึ่งครอบคลุมหลายสาขา ที่สำคัญ ได้แก่ การจัดประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านยาเสพติดโดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2527 การร่วมมือกันทางด้านการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ระหว่างประเทศสมาชิก ที่เรียกว่า เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network: AUN) ซึ่งก่อตั้งใน พ.ศ. 2538 การจัดทำความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษหมอกควันข้ามแดนใน พ.ศ. 2545 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. 2546 การหารือเกี่ยวกับความร่วมมือกันเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคซาร์ส ใน พ.ศ. 2546 การลงนามในแถลงการณ์อาเซียนว่าด้วยการจำกัดการใช้ความรุนแรงต่อสตรีในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN Declaration on the Elimination of Violence Against Women in the ASEAN Region) ในปี พ.ศ. 2547 และอาเซียนมีแผนงานระดับภูมิภาค ที่เรียกว่า โครงการจัดการภัยพิบัติในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Regional Programme on Disaster Management) ซึ่งมีผลบังคับใช้ระหว่าง พ.ศ. 2547-2553

ส่วนเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในยุคนี้แต่เป็นจุดเปลี่ยนในยุคต่อมา (ยุคหลังกฎบัตรอาเซียน) คือ การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งสำคัญ 2 ครั้ง ได้แก่

- การประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 9 (พ.ศ. 2546) ที่เมืองบาหลี ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน ฉบับที่ 2 (Declaration of ASEAN Concord II or Bali Concord II) เห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียนภายใน พ.ศ. 2563
- การประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 12 (พ.ศ. 2550) ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยการเร่งรัดการจัดตั้งประชาคมอาเซียนภายใน พ.ศ. 2558 (Cebu Declaration on the Acceleration of the Establishment of an ASEAN Community by 2015) โดยเร่งรัดการเป็นประชาคมอาเซียนเร็วขึ้นอีก 5 ปี คือ จากเดิม พ.ศ. 2563 เป็น พ.ศ. 2558

2. ยุคหลังกฎบัตรอาเซียน (พ.ศ. 2551-ปัจจุบัน) ภายหลังจากบังคับใช้กฎบัตรอาเซียน ซึ่งมีผลตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2551 ทำให้อาเซียนมีฐานะเป็นนิติบุคคล จากเดิมที่ความร่วมมือของอาเซียนอยู่ในรูปแบบความตกลงกันอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งมักใช้ความร่วมมือเชิงบุคคลในการดำเนินความร่วมมือด้านต่าง ๆ กลายเป็นรูปแบบความร่วมมือของความตกลงที่เป็นทางการและชัดเจนมากขึ้น โดยมีแบบแผน ค่านิยม หลักการ และแนวปฏิบัติไปในทางเดียวกันภายใต้กฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียนเปรียบเสมือนธรรมนูญอาเซียนอันเป็นกฎหมายสูงสุดที่วางกรอบการดำเนินการตามกฎหมายและโครงสร้างของอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมาย และเป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อนการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนที่มีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจนและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centred ASEAN)

ในระยะเริ่มแรกนั้น กฎบัตรอาเซียนอาจไม่สามารถปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานของอาเซียนได้มากนัก แต่ก็ทำให้อาเซียนมีวิถีทางปฏิบัติที่ชัดเจน เพราะได้ระบุหลักการในการดำเนินงานไว้ในกฎบัตรอาเซียน หลักการที่เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินงานของอาเซียนนี้ เรียกว่า วิถีอาเซียน ซึ่งวิถีอาเซียนที่สำคัญ มี 5 ประการ ดังนี้

1. การเคารพเอกราช (independence) อธิปไตย (sovereignty) และความเสมอภาค (equality)
2. การยึดมั่นในหลักการบูรณภาพแห่งดินแดน (territorial integrity) และอัตลักษณ์แห่งชาติ (national identity)
3. การปรึกษาหารือ (consultation) และการยึดหลักฉันทามติ (consensus)
4. การอาศัยการระงับข้อพิพาทโดยสันติ (peaceful settlement of disputes)
5. การไม่แทรกแซง (non-interference) กิจการภายในของรัฐสมาชิกอาเซียน

เหตุการณ์ครั้งสำคัญในยุคหลังกฎบัตรอาเซียน คือ การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 14 (พ.ศ. 2552) ที่ชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย ผู้นำอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาชะอำ-หัวหิน ว่าด้วยแผนงานจัดตั้งประชาคมอาเซียน พ.ศ. 2552-2558 (Cha-am Hua Hin Declaration on the Roadmap for the ASEAN Community) ซึ่งประกอบด้วยแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน แผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน รวมทั้งแผนงานยุทธศาสตร์เรื่องความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียนระยะที่ 2 (พ.ศ. 2552-2558)

ยุคหลังกฎบัตรอาเซียนนี้ถือว่าเป็นช่วงของการเตรียมตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศต่างเร่งเตรียมความพร้อมทั้งด้านนโยบายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดตั้งประชาคมอาเซียน รวมถึงเร่งเตรียมความพร้อมของพลเมืองในประเทศตน ให้มีความรู้ ความสามารถ และมีศักยภาพในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับประชากรของประเทศเพื่อนบ้านที่กำลังจะเป็นพลเมืองเดียวกันภายใต้ประชาคมเดียวกันใน พ.ศ. 2558